

FILMELMÉLET (1.)

Bevezetés a filmelméletbe és a filmelemzésbe

SZEMINÁRIUMOK

A szemináriumok célja a szakszerű filmelemzés gyakorlása. Megismerjük a filmről való írás különböző műfajait, a filmelmélet és filmelemzés szakterminológiát, gyakoroljuk a szövegírást és -szerkesztést. Megvizsgáljuk a filmes látványszerkesztés néhány jellegzetességét és értelmezési lehetőségét adott szakszövegek segítségével.

Vizsgakövetelmény:

Egy tetszőlegesen kiválasztott filmről írni:

- a) egy 15 soros filmismertetőt,
- b) egy 2 oldalas filmkritikát (szabvány: 1.5-ös sorköz, 2,5 cm-es lapszél, 12 pontos Times New Roman betűtípus).
- c) Ugyanazt a filmet egy tanult szempont és hozzá illő szakirodalom alapján elemezni (min. 5 szabványoldalas tanulmány). Szempontot választhatunk azok közül: ●amelyeket a szemináriumokon megbeszéltünk, ●azok közül, amelyek előadáson szóba kerültek, ●amelyek a javasolt szakirodalomban olvashatók.

A szövegek szerkesztésére vonatkozóan vegyük alapul a megadott útmutatót!

A szövegeket a vizsga előtt min. egy héttel le kell adni elektronikus formában mind a szemináriumvezetőnek, mind az előadótanárnak.

A szemináriumi tevékenység értékelése: a végső vizsgajegy 50%-a.

Megjegyzések:

- ❑ Az egyes témákhoz megadott szakirodalmat annak kell elolvasni, aki azt a témát bemutatja, vagy a dolgozatához azt a szempontot választja. A csillaggal (*) jelölt szövegek ismerete azonban mindenki számára kötelező.
- ❑ Mindenik szemináriumi témához ki kell választani filmrészleteket, amelyekkel a megadott jelenség példázható (az olvasásra ajánlott szövegekből kaphatunk ezekre nézve ötleteket). A szemináriumot tartó diákok lehetőleg CD-én leadják az általuk kiválasztott és kivágott részleteket. A részletek helyének (perc) a kivonatokon való megjelölése is elfogadható.
- ❑ Mivel mindenki nem fogja elolvasni a kiadott szakirodalmat, ezért a tanulmányok alapján készítsünk max. 2 oldalas vázlatot, amit handout formájában/kivetítve/elektronikusan a többiek számára is hozzáférhetővé teszünk, s amiből mindenki tanulhat. (Figyeljünk arra, hogy az egyes megadott témák esetén több tanulmány is szól majd ugyanarról. A felkészülés során szintetizáljunk, válasszuk ki a releváns tartalmat a tanulmányokból. A szemináriumon a témát mutassuk be, és ne a tanulmányokat sorjában!)

Általános szakirodalom: (többé-kevésbé minden témához használható)

- ❑ Susan Hayward: *Cinema Studies. The Key Concepts*. Routledge, London–New York, 2000. (*)
- ❑ Yale Film Analysis Website. <http://classes.yale.edu/film-analysis/>
- ❑ Hartai László, Muhi Klára: *Mozgóképkultúra és médiaismeret*. Budapest, Korona Kiadó, 1998.
- ❑ Bíró Yvette: *A hetedik művészet. (A film formanyelve. A film drámaisága.)* Budapest, Osiris, 1998.

Kötelező szakirodalom: (*)

- ❑ Kovács András Bálint: Film és elbeszélés. In: *A film szerint a világ*. Budapest, Palatinus, 2002. 7–85.
- ❑ Christian Metz: Szubjektív beállítás, szubjektív hang: a „nézőpont” kérdése. *Filmkultúra* 1991/1. 4-16.
- ❑ Eirik Frisvold Hanssen: *The Functions of Colour*. (fénymásolat a Filmelmélet 1. mappában)
- ❑ Mary Ann Doane: A film hangja: test és tér artikulációja. <http://apertura.hu/2006/tavasz/doane/>
- ❑ Trevor Whittock: Nyelv, metafora és a filmkép. *Filmspirál* 9. 1997/4. 47–73., *Filmspirál* 11. 1998/1. 70–97.

1. **BEVEZETÉS:** A témák ismertetése, a szemináriumi tevékenység megszervezése.(febr.18.)

2. **FILM ÉS ELBESZÉLÉS. Narratológiai alapfogalmak (elbeszélés, történet, cselekmény, narratív szerkezet, filmkezdetek és végek, narrátorok, szereplők, az elbeszélőfilm és a nem elbeszélőfilm különbsége).....(febr.25.)**
Feladat: válasszunk olyan filme(ke)t, amely(ek) alapján a legfontosabb narratológiai fogalmak bemutatathatók.
Olvasmányok:
 - ❑ Kovács András Bálint: Film és elbeszélés. In: *A film szerint a világ*. Budapest, Palatinus, 2002. 7–85. (*) (Az idővel kapcsolatos alfejezet a következő szeminárium témájához tartozik!)
 - ❑ Füzi Izabella - Török Ervin: *Bevezetés az epikai szövegek és a narratív film elemzésébe. (Narráció, narrátor és narratív szintek c. fejezet)* Szeged, 2006.
Elérhetősége: http://nti.btk.pte.hu/dogitamas/BHF_FILES/html/58Fuzi/tankonyv/tartalom.html
 - ❑ Mark Le Fanu: Story and.... "story": Reflections on an Over-hyped Concept. *P.O.V.* 18. különszám: Storytelling. 2004. december: http://imv.au.dk/publikationer/pov/Issue_18/POV_18cnt.htmlAjánlott kiegészítő olvasmányok:
 - ❑ *P.O.V.* 18. különszám: Storytelling. 2004. december: http://imv.au.dk/publikationer/pov/Issue_18/POV_18cnt.html
 - ❑ *P.O.V.* 2. különszám a filmelbeszélés felépítéséről: http://imv.au.dk/publikationer/pov/Issue_02/POV_2cnt.html
 - ❑ Stephen Heath: Narratív tér. In: *A kortárs filmelmélet útjai. Szöveggyűjtemény*. Budapest, Palatinus, 2004. 119–183.

3. **FILM ÉS IDŐ**(márc.4.)
A tudás időbeli adagolása, suspense, ritmus, időbeli szerkesztés, időjelölések a filmben. Az idő képei (metaforái). Idősíkok, időmozaikok.
Feladat: filmrészletek kiválasztása és bemutatása, amelyekben ezek a jelenségek megfigyelhetők.
Olvasmányok
 - ❑ Kovács András Bálint: Film és elbeszélés. In: *A film szerint a világ*. Budapest, Palatinus, 2002. (Az időrend). 56–62.
 - ❑ Füzi Izabella - Török Ervin: *Bevezetés az epikai szövegek és a narratív film elemzésébe. (Narratív tér és narratív idő c. fejezetből főként a 3. A történet, a narráció és a befogadás ideje c. alfejezet)* Szeged, 2006.
http://nti.btk.pte.hu/dogitamas/BHF_FILES/html/58Fuzi/tankonyv/tartalom.html
 - ❑ Bíró Yvette: *Időformák*. Budapest, Osiris, 2005. (7–25, 33–49, 58–65, 223–227.)
 - ❑ Jerry Lee Salvaggio: A tér-idő jelölése. *Filmspirál* 8. 1997/3. 1–26, *Filmspirál* 9. 1997/4. 1–34, *Filmspirál* 10. 1997/5. 133–152.Ajánlott kiegészítő olvasmány:
 - ❑ Bíró Yvette: *Siessünk lassan. (Festina lente.) Európai füzetek*. 4. Budapest, Új Világ Kiadó, 1997. 5–40.

4. **A LÁTVÁNSZERKESZTÉS STILISZTIKÁJA 1.: félközeli/amerikai plán, beállítás–ellenbeállítás szerkezet, varrat, képkapcsolási konvenciók: 180°-os szabály, 30°-os szabály**(márc. 11.)
Feladat: filmrészletek kiválasztása és bemutatása, amelyekben ezek a jelenségek megfigyelhetők.
Olvasmányok:
 - ❑ Susan Hayward: *Cinema Studies. The Key Concepts*. Routledge, London–New York, 2000 (a következő szócikkek: suture, shots, shot/reverse-angle shot, eyeline matching, 180-degree rule, 30-degree rule, continuity editing, cross-cutting).
 - ❑ Nánay Bence: A beállítás és ellenbeállítás filozófiája. A varratelmélet kritikai vizsgálata. *Metropolis* 1. 2005. 8-21. (*)
 - ❑ Daniel Dayan: A klasszikus filmművészet irányító kódja. *Metropolis* 1. 2005. 32-41.
 - ❑ David Bordwell: Convention, Construction, Cinematic Vision. In: David Bordwell–Noël Carroll (eds.): *Post Theory. Reconstructing Film Studies*. The University of Wisconsin Press, 1996. 87–108.Ajánlott olvasmányok
 - ❑ Noël Carroll: A varrat. *Metropolis* 1. 2005. 58-68.
 - ❑ William Rothman: Ellenérvek a varrat rendszerével szemben. *Metropolis* 1. 2005. 42-47.

5. **A LÁTVÁNSZERKESZTÉS STILISZTIKÁJA 2.: nézőpontok a filmben, nézőpontra utaló beállítások (POV), szubjektív kép, félszubjektív**(márc.18.)
Feladat: filmrészletek kiválasztása és bemutatása, amelyekben ezek a jelenségek megfigyelhetők. Hasonlítsuk össze egy teljes egészében szubjektíven filmezett film Robert Montgomery: *Asszony a tóban (The Lady in the Lake)* és egy Dogma film kézikamerázásának hatását, fogalmazzuk meg a különbségeket!

Olvasmányok:

- ☐ Susan Hayward: *Cinema Studies. The Key Concepts*. Routledge, London–New York, 2000 (subjective camera).
- ☐ Christian Metz: Szubjektív beállítás, szubjektív hang: a „nézőpont” kérdése. *Filmkultúra* 1991/1. 4-16. (*)
- ☐ Edward Branigan: The Point-of-View Shot. In: *Point of View in the Cinema. A Theory of Narration and Subjectivity in Classical Film*. Berlin–New York–Amsterdam, Mouton Publishers, 1984. 102–121.

Ajánlott kiegészítő olvasmányok:

- ☐ Füzi Izabella - Török Ervin: *Bevezetés az epikai szövegek és a narratív film elemzésébe*. (A Nézőpont c. fejezetből a Nézőpont és szöveg, Nézőpont a narráció szintjén és a Nézőpont a narratív kijelentés tárgyának szintjén c. alfejezetek, ezekben a kötelező olvasmányokra is történik utalás) Szeged, 2006.
<http://szabadbolcsesz.elte.hu/mediatar/vir/tankonyv/tartalom.html>
- ☐ Per Persson: How Does Point-of-View Editing Work? In: *UNDERSTANDING CINEMA. A Psychological Theory of Moving Imagery*. Cambridge University Press, 2003. 74-99.

6. A LÁTVÁNSZERKESZTÉS STILISZTIKÁJA 3.: a közelkép(márc. 25.)

Feladat: filmrészletek kiválasztása és bemutatása, amelyekben a közelképek sajátos funkcióval jelennek meg különös tekintettel a némafilm korszakra, a klasszikus hollywoodi filmek sztárkultuszára és kortárs filmes élményekre. Figyeljük meg, hogyan használják a közelképeket nem fikciófilmekben, hanem televíziós műsorokban, dokumentumfilmekben! Keressünk ezekre is példát!

Olvasmányok:

- ☐ Margitházi Beáta: Elmozdulás és kiterjesztés: keret és arc kölcsönhatásai. In: Pethő Ágnes (szerk.): *Köztes képek. A filmelbeszélés szinterei*. Kolozsvár, Scientia, 2003. (Bevezető rész.) 43–61.
- ☐ Margitházi Beáta: Dekoratív szinterek. A filmsztár arca. *Filmtett* 38. 2003/12. 8–10.
- ☐ Bíró Yvette: Arcok. In: *Időformák*. Budapest, Osiris, 2005. 99–113.
- ☐ Roland Barthes: Garbo arca. In: *Mitológiák*. Budapest, Európa, 1983. 85–87.
- ☐ Per Persson: Towards a Psychological Theory of the Close-ups: Experiencing Intimacy and Threat.
<http://www.arts.uwaterloo.ca/FINE/juhde/pers981.htm>
- ☐ Példákat, rövidebb elemzéseket a közelképről szóló blogmaratonban olvashattok:
<http://mattzollerseitz.blogspot.com/2007/10/close-up-blog-thon-october-12.html>

Ajánlott kiegészítő olvasmányok:

- ☐ René Ten Bos–Ruud Kaulingfreks: Life Between Faces.
<http://ephemeraweb.org/journal/2-1/2-1tenbosandkaulingfreks.pdf>
- ☐ Mihail Jampolszkij: Balázs Béla fiziognómia-elmélete. *Filmkultúra* 1986. 1. 54–62.
- ☐ Ed S. Tan: Three Views of Facial Expressions and Its Understanding in the Cinema. In: Joseph Anderson & Barbara Anderson (eds.): *Moving Image Theory. Ecological Considerations*. Carbondale, Southern Illinois University Press, 2005. 107–128.

7. A LÁTVÁNSZERKESZTÉS STILISZTIKÁJA 4.: mélykép kompozíció, képmélység és hosszú beállítás, nagytotál (ápr.1.)

Feladat: filmrészletek kiválasztása és bemutatása, amelyekben ezek a jelenségek megfigyelhetők. Mutassuk be Gregg Toland operatőr művészetét általa fényképezett filmek részletei alapján. (Nézzünk utána az interneten is.)

Olvasmányok:

- ☐ Susan Hayward: *Cinema Studies. The Key Concepts*. Routledge, London–New York, 2000 (a következő szócikkek: shots, deep-focus/depth of field).
- ☐ André Bazin: A hosszú beállítás módszere. (Wellesről) In: *Mi a film?* Budapest, Osiris, 1995. 283–293.
- ☐ David George Menard: Toward a Synthesis of Cinema – a Theory of the Long Take Moving Camera.
http://www.horschamp.qc.ca/new_offscreen/synthesis_theory.html
- ☐ Brian Henderson: The Long Take. In: Bill Nichols (ed.): *Movies and Methods. An Anthology*. University of California Press, Berkeley–Los Angeles–London, 1976. 314–325.
- ☐ David Bordwell: *Do Filmmakers Deserve the Last Word?* <http://www.davidbordwell.net/blog/?p=1174>

Ajánlott olvasmányok:

- ☐ Mark Le Fanu: Metaphysics of the "Long Take": Some post-Bazinian Reflections. *P.O.V.* 1997. No.4.
http://imv.au.dk/publikationer/pov/Issue_04/POV_4cnt.html
- ☐ David Bordwell: Exceptionally Exact Perceptions: On Staging in Depth. In: *On the History of Film Style*. Cambridge, Massachusetts & London, Harvard University Press, 1997. 158–273.

8. A LÁTVÁNYSZERKESZTÉS STILISZTIKÁJA 5.: kameramozgás, kameramozgás a hosszú beállításban, kamera koreográfia(ápr. 8.)

Feladat: filmrészletek kiválasztása és bemutatása, amelyekben ezek a jelenségek megfigyelhetők. Hasonlítsuk össze Hitchcock *Kötél* című filmjének kameramozgását Jancsó Miklós 60-as, 70-es évekbeli filmjeinek sajátos koreográfiájával és/vagy Fliegauf Benedek *Dealer* c. filmjével.

- ☐ Susan Hayward: *Cinema Studies. The Key Concepts*. Routledge, London–New York, 2000 (a következő szócikkek: tracking shot).
- ☐ Vivian Sobchack: Towards Inhabited Space. The Semiotic Structure of Camera Movement in the Cinema. *Semiotica* 41-1/4 (1982), 317–335.
- ☐ Gilles Deleuze: Hitchcock *Kötél* című filmjéről. In: *A mozgás-kép*. Budapest, Osiris, 2001. 260–261.
- ☐ Richard Allen: Camera Movement in *Vertigo*. http://www.labyrinth.net.au/~muffin/camera_movement.html

Ajánlott olvasmányok:

- ☐ P.O.V. 4: http://imv.au.dk/publikationer/pov/Issue_04/POV_4cnt.html

9. A HANG, ZENE, ZAJOK ÉS CSEND A FILMBEN(ápr.22.)

A filmzene és a képek auditív összetevőinek különböző funkciói, fajtái a filmben, az auditív és a vizuális elemek összefüggése.

Feladat: filmrészletek kiválasztása és bemutatása, amelyekben ezek a jelenségek megfigyelhetők.

Olvasmányok:

- ☐ Susan Hayward: *Cinema Studies. The Key Concepts*. Routledge, London–New York, 2000 (sound/soundtrack).
- ☐ Mary Ann Doane: A film hangja: test és tér artikulációja. <http://apertura.hu/2006/tavaszc/doane/>(*)
- ☐ Rick Altman: Moving Lips: Cinema as Ventriloquism. *Yale French Studies*, No. 60, (Cinema/Sound). 1980. 67-79.
- ☐ Barbara Flueckiger: *USO. The Unidentified Sound Object*. 6 oldal
- ☐ Jerrold Levinson: Film Music and Narrative Agency. In: David Bordwell–Noël Carroll (eds.): *Post-Theory. Reconstructing Film Studies*. The University of Wisconsin Press, 1996. 248–283. (a 257-258. oldalon található osztályozást feltétlenül)
- ☐ Böngészésre ajánlott weboldal: <http://www.filmsound.org>

Ajánlott kiegészítő olvasmány:

- ☐ Charles Eidsvik: Background Tracks in Recent Cinema. In: Joseph Anderson & Barbara Anderson (eds.): *Moving Image Theory. Ecological Considerations*. Carbondale, Southern Illinois University Press, 2005. 70–79.
- ☐ Edward Buscombe: Sound and Colour. In: Bill Nichols (ed.) *Movies and Methods*. Vol. II. Berkeley–Los Angeles, University of California Press, 1985. 83–93.
- ☐ Edward Branigan: Hang, episztemológia, film. <http://apertura.hu/2007/tel/branigan>

10. SZÍNEK A FILMBEN(ápr. 29.)

Színek a vizuális művészetekben. Színrendszerek, szíkontrasztok, színhatás lehetőségek. A színesfilm megjelenésének fokozatai a filmtörténetben. Színdramaturgia a filmben. A fekete-fehér film színlehetőségei. A fekete-fehér mint a színesfilm ellentéte (kevert technikájú filmek).

Feladat: filmrészletek kiválasztása és elemzése konkrét filmekből, különböző korszakokból, amelyekben a színek használata releváns.

Olvasmányok:

- ☐ Susan Hayward: *Cinema Studies. The Key Concepts*. Routledge, London–New York, 2000 (colour).
- ☐ Általános színelmélet ⇔ Johannes Itten: *A színek művészete*. Budapest, 1978.
- ☐ Eirik Frisvold Hanssen: The Functions of Colour. (*) <http://www.geocities.com/frisvoldhanssen/mk2.html>
- ☐ Jacques Aumont: A lenyomat és színe. *Filmspirál* 13. 1998. (3.) 20–48.
- ☐ Eirik Frisvold Hanssen: *Composition and Representation in Early Colour Film*. <http://www.geocities.com/frisvoldhanssen/aestheticexperience.html>
- ☐ Szergej M. Eisenstein: A színes film. In: *Válogatott tanulmányok*. Budapest, Áron Kiadó, 1998. 281–291.

Ajánlott kiegészítő olvasmány:

- ☐ Féja Sándor: Színes film és színdramaturgia. *Filmkultúra* 1982. 3. 68–79.
- ☐ Nemlaha György: Három narancs a zöld gyepen. Tűnődés a színes filmről. *Filmkultúra* 1982. 3. 58–67.
- ☐ Edward Buscombe: Sound and Color. In: Bill Nichols (ed.) *Movies and Methods*. Vol. II. Berkeley–Los Angeles,

University of California Press, 1985. 83–93.

- Richard Allen: Hitchcock's Color Designs. In: Angela Dalle Vacche–Brian Price (eds.): *Color, The Film Reader*. Routledge, 2006. 131–144.

11. **METAFORA, METONÍMIA A FILMBEN**(máj. 6.)

Feladat: filmrészletek kiválasztása és elemzése különböző korszakokból és műfajokból. Metaforikus képek értékelése: művészet, műfaji konvenció, sztereotípa vagy giccs? Keressünk mindegyikre példát.

Olvasmányok:

- Susan Hayward: *Cinema Studies. The Key Concepts*. Routledge, London–New York, 2000 (metonymy/metaphor).
- Trevor Whittock: Nyelv, metafora és a filmkép. *Filmspirál* 9. 1997/4. 47–73., *Filmspirál* 11. 1998/1. 70–97. (*)
- Linda Williams: Dream Rhetoric and Film Rhetoric: Metaphor and Metonymy in *Un chien andalou*. *Semotica* 33-1/2 (1981): 87–103. (csak a bevezető, elméleti rész)
- John M. Kennedy–Dan L. Chiappe: Metaphors in Movies. In: Joseph Anderson & Barbara Anderson (eds.): *Moving Image Theory. Ecological Considerations*. Carbondale, Southern Illinois University Press, 2005. 228–245.
- Bíró Yvette: *Profán mitológia. A film és a mágikus gondolkodás*. Budapest, Osiris, 1999.

Ajánlott kiegészítő olvasmány:

- Christian Metz: Metafora/Metonímia, avagy a képzeletbeli referens. *Filmspirál* 4. 1996/3. 2–55., *Filmspirál* 5. 1996/4. 2–42., *Filmspirál* 6. 1997/1. 2–26.
- Peder Grøngaard: On Metaphor in Film - Hitchcock's Cinematic Style: a Study of Marion Crane's Metaphorical Journey into Darkness. *P.O.V.* 4. http://imv.au.dk/publikationer/pov/Issue_04/POV_4cnt.html

12. **A FILMRŐL VALÓ ÍRÁS GYAKORLATI PROBLÉMÁI**(máj.13.)

Gyakorlati szeminárium. Helyesírás, fogalmazás, hivatkozások. Szövegek számítógépes szerkesztése. A filmről való írás műfajai. Kiválasztani minden típusból 1-1 szöveget és elemezni.

Ajánlott olvasmányok:

- Timothy Corrigan: *A Short Guide of Writing about Film*. New York, Longman, 1998.
- Útmutató szövegek szerkesztéséhez, helyesírási és szövegszerkesztési feladatlap (handout)
- Blaskó Ágnes – Hamp Gábor: Írás 1.0. Az ötlettől a jól strukturált szövegig. Budapest, Typotext, 2007
- David Bordwell: Szimptomatikus interpretáció. In: *A kortárs filmelmélet útjai. Szöveggyűjtemény*. Budapest, Palatinus, 2004. 43–99.

13-14. **A FILMRŐL VALÓ ÍRÁS MŰFAJAI. Filmismertető, filmkritika, esszé, tanulmány**(máj.20-27.)

Feladat: Próbáljunk ugyanarról a filmről több típusú szöveget keresni. Írjunk egy megadott filmről filmismertetőt és filmkritikát! A saját szövegek közös megvitatása.

Ajánlott források:

- filmismertető (informatív és figyelemfelkeltő, burkolt reklám, rövid, érthető): napilapok, internet;
- filmkritika (véleményt fogalmaz meg, értékkel, elhelyezi a filmet egy kontextusban): *Filmvilág*, *Filmtett*, internet;
- esszé (inkább leír mint értékkel, szempontja nem kizárólag filmtudományi, lehet szubjektív, asszociatív): *Filmvilág*, esszékötetek (pl. Andrej Tarkovszkij írásai, Susan Sontag film tárgyú esszéi);
- tanulmány (elemzés egy meghatározott szempontból, tudományos követelmények, módszeresség, hivatkozások): *Metropolis*, tanulmánykötetek, internet.

Ajánlott olvasmányok:

- Blaskó Ágnes – Hamp Gábor: Írás 1.0. Az ötlettől a jól strukturált szövegig. Budapest, Typotext, 2007.
- Jacques Aumont–Michel Marie: A filmelemzés meghatározása. In: *A kortárs filmelmélet útjai. Szöveggyűjtemény*. Budapest, Palatinus, 2004. 9–43.